

מִיָּה ה' אֱלוֹקֶיךָ שׂוֹאֵל מֵעֲמֶךָ

דברי תורה וחסידות — גיליון 7 — ניסן תשפ"ב
לזכר מִיָּה הַנִּסְפִּים בִּאֶסוֹן מִירוֹן – לִיג בְּעוֹמֵר תִּשְׁפִּיא

והגדת לבנך – בד' לשונות של גאולה

לחבר האבות עם הבנים – התשובה לכל בן לפי דעתו – על חינוך אחיד וחינוך ייחודי – עיקר הלימוד – לעשות לחוש את טעם היהדות – על התשובה לבן הרשע – ולקחתי אתכם לי לעם

בראש חג הפסח עומד ליל הסדר, ועיקרו של הסדר וכך גם כל עבודת החג של 'מצות יאכל את שבעת הימים', היא הדרכת הבנים כמצוות 'והגדת לבנך', ובה מועברים יסודות האמונה והיהדות מאב לבן לדורות עולם. חג הפסח בכללותו הוא על היום בו בחר ה' בנו ונהיינו לעמו. 'הייתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו'. כליל הסדר נשאלות השאלות ונידונים לפני הילדים הערכים היסודיים של היהדות. עוד לפני מתן תורה וענייניה, עוד לפני הכניסה לארץ ישראל וענייניה, מבררים את ה'מה' וה'למה' של היותנו לעם היהודי. ד' הלשונות של הגאולה הם 'והוצאתי' 'והצלתי' 'וגאלתי', למען 'ולקחתי אתכם לי לעם', והייתי לכם לאלקים, וידעתם כי אני ה', המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים. באמרי פנחס להרה"ק מקוריץ זצלה"ה, מבואר שזה מה שבפסח נידונין וכו', הוא דין על על העניינים ה'נשמתיים' של כל אחד ואחד, על הערכים וענייני עבודת ה' של כל אחד ואחד, 'באיזה אופן יהיה עבודתו בשנה זו, בלימוד או בתפלה או בדבר אחר'.

"בשם הרב ז"ל בפסח דנין מצד הנשמה ובראש השנה מצד הגוף. עוד אמר הרב ז"ל בפסח דנין מצד החסדים לכן אוכלים ושותים ושמיין, ובראש השנה מצד הגבורות, וכשמוצא אדם חן וחסד בפסח. אין לו שום טורה בראש השנה. ובלבד שיזהר מאד ממהו חמץ שהוא דבר גדול... ועכשיו שנת תקע"ג לפ"ק ביאר הוא ז"ל עוד בעניין אחר, כי השי"ת רוצה שיעבדו אותו בכל האופנים ועל זה דנין בפסח באיזה אופן יהיה עבודתו בשנה זו בלימוד או בתפלה או בדבר אחר וכיצא בזה."

מידת השייכות של יהודי לערכים הרוחניים של היהדות היא הקובעת בעצם את כל ענייניו, גם הגשמיים. 'וכשמוצא אדם חן וחסד בפסח. אין לו שום טורה בראש השנה' ענייניו הגשמיים שנידונים בראש השנה הינם נגזרים מענייניו הרוחניים שנקבעו בחג הפסח.

שייכות לערך היא בהגדרתה שייכות וקשר לעניין ולערך שהוא מעל ומעבר לעצמנו הפרטי הנוכחי והזמני. אנו שייכים, וצדיקים נכללים לגמרי לדבר שהוא הרבה יותר גדול מאיתנו, למשהו שהיה לפנינו ויהיה אחרינו, זו ההגדרה של המושג 'ערך'. והערך הזה שאנו מדברים עליו הוא, היותנו לעמו של הקב"ה, והוא אלוקינו. כבפסוק הנ"ל 'ולקחתי אתכם לי לעם', והייתי לכם לאלקים, וידעתם כי אני ה', וגו'. הנה היותנו לעם מתקיימת רק ביכולתנו להעביר לדורות הבאים את מה שקיבלנו מהדורות הקודמים, שהוא את התוכן של היותנו עמו של הקב"ה. העברה זו היא העושה אותנו אכן לעם, והמבטיחה את נצחיות עמנו, והיא מהווה את לוו ההבטחה של ולקחתי אתכם לי לעם. כי עם אינו יכול להיות בעל דור אחד או שתיים בלבד. משכך, מובנת מהות מצוות והגדת לבנך כדבר המרכזי של חג הפסח, ולכן יש את הסגוליות הגדולה של ליל זה במצוות והגדת לבנך.

כליל זה מתגלה אור השכל והאמת

זה אולי סיבת דברי בעל אוהב ישראל מאפטא (לפסח) הידועים שבלילה זה ישנה הארה מיוחדת ו"מתגלה אור השכל והאמת, והאמונה חופף בלילה הזה על כל זרע ישראל". שיתקבלו הדברים בלב הבנים.

יכול מראש חודש תלמוד לומר (שמוח י"ג ח') בעבור וגו' בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך וגו'. הנה באמת אף אם התינוק שואל את האב שאלה זו בשאר ימות השנה, אז יכול האב גם כן להשיב להבן כפי הכתוב בתורה. אך דהתורה

הקדושה מורה לנו, דכל ימות השנה אף אם יאמר להבן הסיפור יציאת מצרים, לא יהיו אז הדברים מתיישבים בלבנו, ולא יכנסו באזנינו, כי זה תלוי באמונת הלב, ולא כל מוחא סביל דא. וזהו שכתבה לנו התורה בעבור זה, ודרש בעל ההגדה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, ר' ל בליל פסח שאז מתגלין הארת המוחין אשר רומזין לזה המצה והמרור, ובזו הלילה מתגלה אור השכל והאמת והאמונה חופף בלילה הזה על כל זרע ישראל, ואז כשתשיב לבנך תשובה זו, ותגיד לפניו כל הסיפור הלז, אז בוודאי יכנסו דברי האב באזני הבן, ויאמין באמת ביציאת מצרים, מה שאין כן בשאר ימות השנה, שאז החשכות גובר בעולם, על ידי זה לא יוכל הבן לקבל דברי אביו ולהאמין בהם. ויהי רצון שיקום בנו במהרה בימינו כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז' ט"ו) אמן.

והגדת לבנך - לחבר הבנים אל האבות

בעל אמרי חיים זיע"א שליל הסדר היה אחד מעיקרי חייו, מחדש שאף עצם האהבה של הקב"ה לאאע"ה שחג הפסח הוא משורשו, הוא בגלל בעבור מעשיו להמשכת הדורות בדרך ה'.

"...חג הפסח הוא נגד אברהם מדת החסד, בפסח זמן הדרכת הבנים, והגדת לבנך, להמשיך הבנים לתהלת ד'. וכן הקב"ה אהב את אברהם בעבור אשר יצוה את בניו... לא די השלמת עצמך בלבד - עיקר העיקרים הוא להטיב עם הבנים שילכו בדרך השם... אז הזמן מוכשר להדרכת הבנים, ויסוד קדושת הבנים להשריש בליכם אמונת אלקי עולם..." (אמרי חיים ויירא קטע א')

היה עניין זה של המשכת הדורות וחינוך הבנים לילך בדרכי אבות ולחבר הבנים אל האבות בנפשו וראה בזאת מתכליות כל המועדים, ועיקר השמחה בסוכות. הוא אף כתב גדולות ונצורות למי שמצליח בזאת - 'תקחו את השי'ת שיהי' לכם שלכם'.

"...פסח הוא ראש המועדים ואז א' מעיקרי העבודה היא והגדת לבנך לחנך ולגדל הבנים לתורה ועבודה, סוכות הוא סוף המועדים, סוכה הוא אמא מסככת על בני' ג' כ רעיון זה, איחוד אבות ובנים. עבודת השם צריך להיות באהבה ויראה, פסח ור"ה, וזה ינחיל לבנים, וע'ז עיקר שמחתנו בחג הסוכות. וע"י התאחדות אבות ובנים גורמים יחוד י"ה בו"ה י"ה הוא אבא ואמא ו"ה ברא וברתא... והוא פסח שנצטוינו והגדת לבנך, חנוך והדרכת הבנים, ואם אתם ובניכם תעבדו את השם באהבה ויראה... תקחו כביכול את השי'ת שיהי' לכם שלכם ע"ד שפירשו אנכי ד' אלקיך שלך אני, מה שתגזור עלי לקיים. 'ותגזור אומר ויקם לך' ותמשיכו השפעת חסדים ורחמים." (אמרי חיים סוכות ד"ה אך בחמשה עשר)

ועוד חידוש עצום מצינו בדבריו, שיש עניין שהאב יקבל מכנו אם הבן עולה על האב. שהעיקר הוא שיתחברו אבות ובנים יחדיו. כפי שכתב (אמרי חיים צו ד"ה צו את אהרן)

"...בלילה זו נצטוינו והגדת לבנך, הגדת לשון המשכה, להמשיך את הבן אל האב שלא יסור מדרך האבות. ואם הבן עלה במדרגה למעלה מהאב, אז והגדת לבנך תמשיך א'ע אל הבן, עדה' כ והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, שניהם כאחד יהיו משפיעים ומקבלים זה לה זה מזה. ורומז ליחוד יסוד מלכות משפיע ומקבל, השי'ת מקיים כל התורה אנו אומרים לו ומבקשים ממנו לעזור לו לחבר האבות עם הבנים שכל אחד יקבל הטוב מהשני, וזהו צו את אהרן ואת בניו צו לשון חבור לחבר האב עם הבנים ומרומז בשניהם משפיע ומקבל..."

מכאן המשימה העצומה בחשיבותה והאדירה במשמעותה העומדת לפנינו בלילה הקדוש הזה, כפי שהגדיר זאת 'שיתחברו האבות והבנים' ובכל דרך של השפעה וקבלה. בתקופה האחרונה אנו עדים בכל קהילות ישראל לצורך העצום בפעולות אלו למשוך את לב הדורות הצעירים למסורת האבות. אף במחנינו פועל הארגון 'משכני' רבות בעניין זה. נעמוד בדברינו הבאים על חשיבות העניין ועיקרי הדרכים לעשות זאת, מפי ספרי תלמידי הבעש"ט ורבותינו הק', ויה"ר דאימא מילי דמתקבלי בבימ"ד.

טובה מתחלקת לפי מעלות אנשים

בנועם אלימלך פרשת יתרו (ד"ה כי הוציא) מסביר את דבריו של יתרו ששמח על כל הטובה שעשה ה' למשה ולישראל עמו, בכך שיציאת מצרים הייתה ישועה גדולה ומתחלקת לכל סוגי 'מעלות אנשים'. גם רמי המעלה וגם הפשוטים ביותר כולם הרגישו את טובת היציאה כל אחד לפי ערכו והבנתו.

"...להיות שאנו אומרים בנוסח ברכת הגאולה, הוציאנו מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה ומאפילה לאור גדול. ונעיין בהשינוי לשון, למה בא להורות. ונראה היות שכל אחד הבין מעלת הגאולה והיא לפי מדרגת גלותו שהי' בו, דהיינו מי

שהי' עובד בחומר ובלבנים הקשים הכיר טובות הבורא ב"ה בהוציאו משעבוד הקשה. ויש אשר לא שיעבדו בהם, כמו שבטו של לוי אלא שהיו מוכנעים כעבדים והבינו מעלת הגאולה על אשר יצאו בה לחירות. ויש אשר היו במעלה העליונה ולא חשבו לזה ולא לזה, רק עיקר מגמתם הי' שיגאלו למען יעבדו השי' ת בלי שום מניעה. כי בהיותם במצרים במקום הטומאה היה הענן והחושך של מסך המבדיל עליהם ואח"כ כשיצאו אור נגה עליהם להוסיף עליהם בעבודה הולך ואור למעלה למעלה, זה היה עיקר שמחתם בצאתם ממצרים ולזה בא השינוי לשון למדרג' א' אמר משעבוד לגאול' וכנגד הב' אמר מעבדות לחירות וכנגד החלוק' הג' אמר מאפילה לאור גדול... שיתרו הבין שמסתמא יציאת מצרים היא הטובה המתחלקת לפי מעלת אנשים וזהו אשר עשה למשה ולישראל שלמשה עשה בוודאי באופן אחר מבשאר ישראל..."

והדברים צריכים הסבר, שכן מה ערך וחשיבות יש לשמחתם של אלה שניצלו מעבודת הפרך הגשמית והפשוטה בחומר ובלבנים בגופם, לעומת השמחה של אלה שנגאלו 'למען יעבדו את השי' ת בלי שום מניעה' ברוחניות ובקדושה ו'אור נגה עליהם להוסיף עליהם בעבודה הולך ואור למעלה למעלה'. עד שזה העיקר מה שנתפעל וציין יתרו בדבריו.

"... שהבין את כל אשר עשה ה' למשה ולישראל דהיינו למשה במדרגה אחרת הייתה הגאולה לעבוד השי' ת בלי שום מניעה וצער. ולישראל היה הגאולה ג"כ באופן אחר. לקצתם לבלתי עבוד למצרים. כי הוציא ה' את ישראל ממצרים, פי' וההוצאה והגאולה, היה לכללות ישראל אך לכל אחד ואחד לפי מדרגתו וק"ל"

וכל קומה לך תשתחוהו

ידוע היא שדרך הבעש"ט ותלמידיו היה להשפיע מאורם הרוחני הנעלה לכל סוגי היהודים שהיו סביבם. למן בעלי העלייה ת"ח גדולים ועובדי ה', עד לפשוטי העם ה'תהילים ואגער'ס' חוטבי העצים ושואבי המים. במיוחד היו הרר"א מליזענסק ותלמידיו, גם רבותינו הק', וכל ההולכים בדרכם וצלה"ה שראו את עצמם כאחראים לכל שיעור קומתו של היהודי הקשור והאחוז בהם, לתת להם גם מטובם הגשמי שפעלו בתפילותיהם. לכל אחד מהם השתדלו לתת את הרוחניות וגם להתפלל ולפעול את הגשמיות המתאימה לו. שכן כלל היהודים שבכל הדורות וכן אלה שבכל דור ודור בכלל ישראל מורכבים כקומה שלימה אחת כדמות אדם. וכמו שאנו רואים בכלכלה הגשמית שבכל מדינה ומדינה, יש בני אדם בבחי' ראשים המנהלים ומתכננים. יש בהם אנשי עשייה תושייה ומעשה בבחי' ידיים ויש אנשי רגש בבחי' לב ויש בהם אנשים יסודיים ובסיסיים מבחינת עקביים, המחזיקים כולם יחדיו כל אחד בתכונתו ובכוחותיו את המשק של אותה מדינה. כך כללות ישראל מחזיק את מלכות ה' - התורה והמצוות בכל דור. וכמו שאין מדינה של ראשים בלבד או של אנשי מעשה בלבד, כך נחוצים לקומת כלל ישראל כל הדרגות של כל סוגי היהודים. הארה אמיתית, טובה גדולה ונכונה המגיעה אליהם סימנה בכך שהיא מקיפה את כל שיעור הקומה, את כל הרמות והדרגות של הציבור. שכן כולם הם כגוף אחד שלצורך שלמותו נדרשים כל חלקיו לעמוד על מכונם. הראש דרוש לרגליים בדיוק כפי שהרגליים דרושים לראש. לכן אם היא ההארה והטובה מטיבה לכולם בכל הרמות ברוחניות וגשמיות אות היא כי נכונה הוא מאת ה', אמיתית היא וברת קיימא לאורך ימים. אשר על כן, גם מצוות והגדת לבנך הנה משתנה ומתחלקת לפי דרגות הבנים. ופרשה מיוחדת נשנתה בתורה על זה. כפי שכתב רש"י - שמות י"ג ה'.

"את העבודה הזאת: של פסח. והלא כבר נאמר למעלה והיה כי תבואו אל הארץ וגו', ולמה חזר ושנאה. בשביל דבר שנתחדש בה. בפרשה ראשונה נאמר והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, בכך רשע הכתוב מדבר שהוציא את עצמו מן הכלל. וכאן והגדת לבנך בכך שאינו יודע לשאול, והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את הלב.

אין זה הבדל רק ברמת ההסבר והסיפור, כהבדל בין כיתה ג' ולבין כיתה ח' שבתלמוד תורה הלומדים אותה סוגיית, בהבנה מתאימה לגילם ושכלם. אלא שכל בן נמצא במדרגה אחרת ברמה שונה עד מאוד בשיעור הקומה הכללי והוא עוסק בעניין אחר ומעניינים אותו דברים אחרים הנכונים לו, ועלינו למצוא עבורו הן את הנקודה הרוחנית שלו ביציאת מצרים ואף את הטובה הגשמית שנתפעלה מיציאת מצרים המדברת אליו בעולמו. לא ניתן לשכנע בן זה בדברים המועילים לבין השני, לכל אחד יש את הפרשה המיוחדת בתורה שלו.

והנה אפשר דרא, וכל יהודי חרדי שולח את בניו לישיבות לשנים רבות. מוסדות החינוך כמטרתם הכתובה מלמדים את ילדינו את תורתנו הקדושה, ובגיל הרך לבנים ולבנות, גם את הידיעות הבסיסיות ביותר של לימודי החול. והנה הדבר הבולט ביותר, ובכל הישיבות, הוא התבנית האחידה הנהוגה של החינוך והלימוד בכל הישיבות כמעט. (ואין דברנו אמורים כל כך ב'כוללים' לאברכים נשואים) התבנית האחידה והזהה בישיבות, מתבטאת בתחומים הללו:

א. סגנון הלימוד העיוני הישיבתי מיסודה הליטאי של ואלוזין בריסק וענפיה.

ב. חומר הלימודים שהוא מספר מסכתות בש"ס.

ג. צורת ההוראה של השיעורים על ידי מגידי שיעור המלמדים בעיקר את חידושי תורתם עצמם.

ד. הספק חומר הלימודים. שהוא מועט ואינו מתוכנן ולא מבוקר ולא מכומת.

אפיונים אחידים אלה, אינם מתחשבים כלל ואינם מותאמים כלל לאופי ולכישרונות התלמידים, למסוגלות או להעדפות הלמידה שלהם, או למטרות של לימוד התורה עבורם. הלימוד בישיבה כעיקרון מוכוון אך ורק לתכלית העליונה והנעלה ביותר הקיימת של לימוד תורה לשמה בהגדרתה הליטאית (בספר נפש החיים ועוד) תורה לשמה; לשם לימודה בלבד, "להוסיף לקח ופלפול". וכך, אם נתייחס למרכיבי תבנית הישיבות, נראה בהתאמה, כי

סגנון הלימוד: אין שום הכוונה רצינית לסגנוני ותכני לימוד נוספים מלבד העיון. כגון סגנון לימוד מציאותי ואקטואלי הנדרש ללימוד ולהבנת הלכה והוראה או חושן משפט. או סגנון לימוד יעיל, לתמצות, לזיכרון, ולהספק הנדרשים ללימודי בקיאות. סגנון לימוד מעשי הנדרש להלכות סת'ם שחיטה וכשרות. תחומים אלה אינם שווה ערך לא ברמתם ולא בהערכתם הישיבתית והציבורית. למרות שאחד מתחומים אלה ולא דווקא העיוני הפופולרי, יכול להיות כל עולמם התורני והרוחני של תלמידים רבים מאוד.

חומר הלימודים: אין כלל בישיבות לימודים במקצועות אחרים בתורה. למרבה הפלא, נדרשנו בדור האחרון למפעלים כבירים חוץ ישיבתיים, כ'מפעל הש"ס' מיסודו של הגה"ק מקלוזנבורג זצ"ל"ה, לארגון 'דרשו' מיסודו של הרב הופשטטר שיחי'. לכוללי קדשים וטהרות מיסודו של הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל, למפעלי 'שוטנשטיין' ו'מתיבתא', 'לב לדעת' של חסידי חב"ד, להחלת ולעידוד הלימוד בכל מקצועות התורה ולכל שדרות ישראל. תכניות לימוד אלו חדרו כבר לתוככי הישיבות על חשבון סדרי הלימוד הרגילים. האין זה מלכתחילה אמור להיות תפקיד הישיבה?

צורת ההוראה: ההוראה בשיעורים כלל אינה מכוונת אפי' לדרך העיון הבריסקאית הנ"ל. היא אינה עוסקת בללמד ישירות את התלמידים ללמוד, להבין מעצמם, לנתח סוגיות, לדמות, לחלק ביניהן, להסיק מסקנות. רובם אינם מבדילים כלל בין שיטות הלימודים הנהוגות בעולם הישיבות עצמו. בין החזו"א לר"ח מברסק. או בין ר"ש לר' ברוך בער. להבין איזה קושיא שייכת למהרש"א ואיזו לרשב"א, בהנחה שכולם יודעים מי קדם למי. ובוודאי שאין מלמדים לכתוב חידו"ת. אין מלמדים להבדיל בין עיקר לטפל, בין הסבר של פשט, להגדרת דין או הגדרת נושא. בין הצגת מקורות, להבעת טיעונים, או להתנסח ולצטט כראוי. (את הדברים הפשוטים הללו ילמדו המוכשרים שביניהם בעתיד, ח"ו במקומות אחרים, במכללות ובאוניברסיטאות, יחד עם ספיגת השקפות עולם שונות לחלוטין).

הספק: אין בישיבות כל הערכה מראש על ההספק על כמות החומר ואיכותו שעל התלמידים ככלל ובוודאי לא על כל תלמיד פרטי, לדעת בסוף תקופות הלימוד, ה'זמן' או השנה. אין כל מעקב שיטתי על התוצאות ורמת הידע של התלמידים. אין כמעט מאמץ לשמר לאורך ימים את חומר הלימודים משנים הקודמות. לכן גם אין את 'ההקבצות' הנהוגות אצל הבנות, לפי כישרונות ויכולות למידה. זאת כמובן משום שגם בשיעורי 'עיון' החומר לא מוגדר כלל, ואילו השיעורים האחרים, חשיבותם פחותה, והמעקב שולי. בהיעדר תמריץ להספק מדיד ומכומת, נוצרת תופעה של 'אבטלה סמויה' רוחנית, המאפשרת למעשה 'ביטול תורה' איכותי וגם כמותי, ביחס לזמן המושקע בלימודים. אבטלה סמויה הממשיכים עם התלמידים הרחק הרחק אל תוך תקופת אברכותם.

כל אלו גורמים לכך שלרבים מאוד אין שום סיפוק בלימודיהם, אינם מבינים מה נדרש מהם, וסובלים מתסכול מתמשך וייאוש הנסבל בשקט אופייני לצעירים חרדיים ערכיים וסבלניים, עד שזה מתפרץ ל"ע. המוכשרים ביניהם, עוברים לחיפוש דרכי ביטוי ומימוש אישיים בתחומים אחרים, בקהלים אחרים, חוץ תורניים וחרדיים. החלשים ביניהם, נסחפים בכל הווייתם ותרבותם, כלכלית וחברתית, ברוחם ונפשם אל עבר מספקי פרנסתם הכלכלית והתרבותית רוחנית. כל אלה יוצרים בהמשך הזמן, ניכור עצום לערכים אותם ספגו והפנימו בצעירותם במוסדות החינוך.

כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל

באמת גם במתן תורה כתב בעל נוע"א, שנצטווה משרע"ה להמשיך במתן תורה לכל אחד את הנצרך לו ברמתו.

"...ולהיות שרוב העולם צריכין לפרנסה ושפע ולזה אמר לו בוראינו ית"ש, כה תאמר לבית יעקב אלו הממון המכונים בשם יעקב תמשיך להם שפע ממידת כה אשר משם בא הברכה והשפע גשמי. ותגיד לבני ישראל אלו הגדולים הנקראים בשם ישראל תמשיך להם אור העליון, אהבה רבה ויראה בליכם תכניס מעולמות עליונים ותגיד"ד הוא לשון המשכה תמשיך להם מעולמות עליונים מה שהם צריכים למדרגתם לעבודת השי"ת."

והם הם הדברים הכתובים כמה פעמים בספר אהבת שלום, במשל אמיתי רב עומק, 'משל הבעש"ט' על הצורך להראות את מעלתה של התורה והיהדות ולדבר לכל אחד ברמתו ובהשגתו.

"...כה תאמר לבית יעקב ופירש"י אלו הנשים תאמר להן בלשון רכה. כי לאותן שהן במדרגה פחותה בחי' יעקב בחי' נשים בחי' חלושי דעת, צריך לאמר להם בלשון רכה, היינו דברים ערכים וזה יהיה נחשב מאוד בעיניהם כהיותך מביטיח להן להיות ממלכת כהנים. ותגיד לבני ישראל, פי לאותם שהם גדולי הערך בחי' ישראל, יהיו אותן הדיבורים בעצמן דברים קשים כגידין מצד גודל הבושה וכנ"ל..." (אהב"ש יתרו ד"ה כה והאינו ד"ה א"י מה דנקט)

אמנם חידוש גדול ופלא עצום יש בדברים. החידוש העצום במשל שנעתיקו לקמן הוא, ההבנה כי אותה מעלה ואותו עניין יכול להוות דבר מושך וערב לבעלי מדרגה נמוכה, ובה בעת להיות דבר קשה רב מורא ופחד לבעלי מדרגה והבנה גבוהה, ונצטווה משה לומר להם זאת דווקא באופן כזה של אמירה אחת בעלת דו משמעות. אלה הדברים פירש"י - 'לא פחות ולא יותר' - משפטים אחדים המתחלקים לגמרי בהבנתם לפי מעלות האנשים. והפלא הגדול הוא מדוע אכן נצטווה משה לדבר בסגנון דו משמעותי כזה ולמה זה נחוץ. והנה המשל.

"...ע"ד משל למלך בשר ודם שיש לו שרים ועבדים המנהיגים מלכותו, והוכן בחסד כסאו ומתנהג עם השרים והעבדים בחסד גדול להטיב עמם ולקרנם בכל מה דאפשר, ובוה הוא נותן כוח ועוז ותעצומות להם, שיתאמצו בכל פעם ביתר שאת ועוז להנהגת מלכותו, בלי שום התרשלות ורפיון כלל. והנה בין השרים והעבדים הנ"ל מי שהוא בער ולא ידע, אזי מסתכל בעצמו שהוא כדאי לזה ההתקרבות בעבור עבודתו בתמימות להמלך, ואדרכה מגיע לו עוד כהנה וכהנה. לאפוקי מי שהוא איש משכיל ומבין גדלות המלך ושפלות עצמו, אזי ימצא בעצמו חסרונות בעבודתו, כי לפי גדלות המלך ראוי לעובדו ולשרתו ביתר שאת ועוז, ובעיניו הוא אינו כדאי להתקרבות הלזה, ואדרכה הוא מתבייש מאוד בחשבו, שפל ערך כמוני יהא מקורב למלך גדול ונורא. בושתי וגם נכלמתי להרים פני אליו. וכיותר שהוא מקורב הוא מתבייש ביותר, והקירוב הוא לו כמדקרת חרב מצד גודל הבושה. והנה ככה ממש הייתה כוונת השי"ת ב"ה באומרו למשה לאמר לישראל והייתם לי סגולה ואתם תהיו לי גו' כי לאותן שהן חלושי דעת בחי' נוקבא צריך למושכם בדברים ערכים לפי קטנות שכלם כי בהיפך יהיו נסוגין לאחוריהן..."

אפשר שהסיבה שהדברים צריכים להיות אמורים בדברים אחודים 'לא פחות ולא יותר', הוא לרמז כי קדושה אמיתית מתייחדת בכך שהיא מדברת ושייכת (רלוונטית בלע"ז) לכל מדרגות היהודי הן באהבה והן ביראה, הן בטובה גשמית והן בטובה רוחנית, והם אותם הדברים ממש, ומשרע"ה נצטווה להראות זאת באותם הדברים עצמם לעיני כל ישראל גם הנשים וגם האנשים. וכמ"ש בשפ"א (יתרו תר"נ)

"...ויתכן לומר כי באמת באלה הדברים לנשים ופחותין שדעתן קלה, הם רק דברי פיתוי איך שהקב"ה קירב אותנו והרים אותנו. אבל אנשים מבינים יודעים שאין זה דבר קטן, ושמקבלין בוה עול גדול ונורא לעבוד הכורא עולם ולכרר מלכותו יתברך בעולם. ולכן אמר בלשון הזה ובסדר הזה, שגלוי לפניו יתברך שכזה הלשון ימשוך כל אחד לפי דרכו. הנשים בפיתוי, והאנשים בקבלה נוראה..."

החינוך האחד מתבטא גם במשמעות הפנימית העיקרית של החינוך המוענק לילדינו. כולנו מכירים את מאמר חז"ל היזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה, והחינוך הניתן לבחורים בכל הישיבות בהשפעת ישיבות ליטא, מנוסח באופן של לימוד, של 'שטייגען' אישי, להתעלות ולגדול על מנת להיהפך ולהיות ל'גדול בישראל'. מסופרים תמיד הסיפורים על המהר"ם שיק ואחרים שלמרות שהיו להם ראשים חלשים ללא כישירונית גדולים הצליחו בעמלם לגדול מאוד בתורה. ידועים גם דברי החזו"א שראה שדווקא מקרב הבחורים החלשים שנאלצים להתמיד מאוד ולהשקיע הרבה מלימודיהם, יוצאים הרבה יותר גדולי תורה מאשר מקרב הבחורים המוכשרים. הדברים הללו נאמרים ונכתבים בכל 'שמועס' בכל שיחה בכל עלון וגיליון היוצא לבני הישיבות.

ויהודים רבים שואלים, האם נכון הוא לשדר את המסר המשתמע היוצא מתוך אותו יעד, של להיות 'גדול בישראל', שאם אתה התלמיד לא מרגיש בכיוון של 'גדול בישראל' כבר אינך כלום. ולגופו של עניין, האם אכן יש מישהו שמאמין שכל אחד מ-120

הבחורים המצוינים שבישיבתו, כולם יהיו רק גדולים מופלגים בתורה, האם כולם וממש כולם, בכלל יכולים להיות גדולי ישראל במודל אחד של מרביצי תורה שתורתם אומנותם וימסרו שיעורי עיון ושעורים כלליים, האם זו אמת כנה, **האם התלמידים אינם שואלים את עצמם את השאלה הזו.** הנכון להעלים לגמרי את היעד ואת האפשרות להצליח כ'בעל בית' חרדי נוסח יהודי הונגריה, יהודים שהיו אלפי חבריה של קהילות 'חוג חת'ם סופר' הרבות שנכחדו מקרבנו. האם זהו חינוך לבינוניות - לגדל יהודי העושה את רצון ה' בשלימות ובתמימות בכל מעשיו ובכל הנדרש, ומקדיש את יתרת זמנו לימוד תורה ככל יכולתו.

עיקר הלימוד הוא לעשות

אדרבא גדולי החסידות סברו בכל הדורות כי ללימוד התורה יש תכלית, והיא הדבקות בה' בכל המעשים של האדם. כפי שהרחיב בזאת בספר יושר דברי אמת ועוד. ולדוגמא הנה דבריו של ה'בית אהרן' מקרלין במכתב אותו כתב מעומק נפשו כפי שהוא מעיד בו, הנמצא בראש המכתבים שבחלק השני של הספר.

"...מה שסיפר לי חתנו שיחיה, שמעלתו עצל במלאכתו מלאכת שמים ואינו עוסק במו"מ ורוצה להיות יושב אוהל ומקנה. ידע אהובי שלא טוב זה הדרך, ומקרא מלא הוא יגיע כפיך כי תאכל וכו'. ובגמ' גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים. ויאמין לי אהובי שגמילות חסד אחד או פרוטה צדקה אחת או שאר מצות מעשיות ובפרט הכנסת אורחים... הוא יותר טוב מכמה שבועות ואפשר שנים שהוא לומד בתורה. שהעיקר הלימוד הוא לעשות... וצא ולמד מהשאלות ששואלין: נשאת ונתת כאמונה וקבעת עתים לתורה. ומזה מי שעוסק כאמונה אין החיוב עליו רק כקביעות עתים לתורה. ולהבינך העניין יותר כי ידע כי בעת שהוא לומד אינו מקשר עצמו נפשו ורוחו ונשמתו להתענוג אמייתי כאשר הוא עושה המצוה כעשיה ומקשר עצמו עם מי שהוא עושה עמו המצווה... והתענוג שמקבלין שניהם היא ההולדה וזהו תולדותיהם של צדיקים מעש"ט. וידע אהובי שזה עיקר השלימות לבד מבני עליה אשר הם עושים יחודים בכל תנועה ותנועה ובפרט בכל דיבור ודיבור. וע"ז נאמר אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, והדרך כבושה לפני כעלי בתים הרוצים להיות סור מרע ועשה טוב כאשר כתבתי, יותר מכמה למודים. ובעז"ה עלה בידי לכמה וכמה אנשים שרצו לעשות כמעשהו, והכרחתי אותם למו"מ, ובעז"ה מחזיקים לי טובה בזה ובבא. והעיקר שלא יתעצל כשום עסק וידע כעת שהוא עצל במו"מ גם הלימוד שלו בעצלות. ... וידע שאין דרכי כ'כ להרבות בכתיבה רק מחמת וכו' 'אנא נפשי ככתיבה יהיית'..."

הנכון להעתיק בזמנינו את האידיאל שהיה בישיבות בליטא, בהן התקבצו מלכתחילה מתי מספר של עילויים מועטים ובגילים מבוגרים של 23 עד 30 שנה במטרה ריאליית להיות גדולי תורה, אל הישיבות של היום בהם מתחנכים המוני המונים של כל הקהילות והעדות החרדיות, האמורים להיות ולמלא לא רק את תפקיד גדולי התורה אלא גם את כל שורות היהדות במילואן, את כל קומת כנסת ישראל. האין זו אותה טעות בה חנכו אלפי בנות סמינר למקצוע יחיד ומיוחד - הוראה, שהותיר את מרביתן באכזבה ומפח נפש, והפנה כיום את המגמה העיקרית של הלימודים (בעיקר בציבור הליטאי) למקצועות הייטק וכדו' בכל מיני מקומות זרים ומנוכרים. הנכון הוא להפקיר את החינוך שאינו מכון דווקא רק ליעד של גדולי תורה לישיבות המתרבות בזמן האחרון, ישיבות כלאיים תיכוניות, לישיבות שראשיהן משתפות פעולה עם אויבי היהדות החרדית בתקשורת, ברשויות, ובפוליטיקה. הנכון הוא למסור חינוך זה בידי מחנכים מקבוצות השוליים בציבור החרדי?

בין האור ובין החושך

אל לנו להתפלא מדוע דווקא עכשיו אנו נדרשים לחינוך ייחודי ומותאם לכל בחור. שכן דווקא בעת שהאור מתפשט, ערכי היהדות מעמיקים בלבבות, מתגלים ההבדלים בין ילד לילד, בין בחור זה לאחר ובין כל הקבוצות השונות המרכיבות את היהדות החרדית. זה אינו סימן לירידת הדורות אלא אדרבא לעלייתו של הדור ברוחניות.

"כנגד ארבעה בנים דיברה תורה. הענין שאומרים זה עתה, כי כשיצאו מצרים ונעשה אור, מתפרדים זה מזה. וכל זמן שעדיין חושך הם כלולים יחד, כמו יעקב ועשו שמתחילה היו כלולים יחד בתוך רבקה, ואח"כ נתפרדו זה מזה..." (הגש"פ ספר הזמנים)

ככל שהיהדות הולכת ומרחיבה בס"ד, כך הגיוון הולך ומרחיב. ככל שהיהדות הולכת וגדלה לגובה, כך נדרשים אנו להניח יסודות יותר עמוקים, של אנשי מעשה וחומר שיחזיקו את כל קומות הבניין. לא ניתן לבנות שום בניין אם נשתמש בקומות העליונות באבנים שנלקחות מהקומות התחתונות. אם נתעלם ונעשה כך, אנו ח"ו מעמידים בסכנת התמוטטות את הבניין כולו.

הגדילו לעשות מספר ישיבות בי-ם, שאינן דואגות לבחורים הרשומים בהם, לכלום. מלבד שיעור עיון עילאי לעילא ולעילא, וכמה בתי מדרש ענק עמוסים עד אפס מקום ללימודים. בשאר הדברים, כל בחור צריך להסתדר כמעט לבדו, באכסניה ובכל הצטרפויותיו. הסביבה של אותן ישיבות והשכונות הללו מדגימה היטב את חוסר הקשר האמתי בין לימוד התורה העילאי המונחל בישיבות ולבין ההתנהגות התורנית חינוכית של האמורים ללמוד באותן ישיבות במציאות היומיומית. הרחובות מתחת לאותן ישיבות, מלאים בבתי אוכל ומאפה, חנויות ממתקים ומסעדות שוקקות, הפועלות עד אישון לילה. עובדים בהם כל מיני טיפוסים מפוקפקים שנפלטו כבר מזמן מהישיבות ומהחברה החרדית. מסביבן נוצרות במרכזן של השכונות הללו 'חיי לילה' תוססים של המוני 'חוצניקים' בליינים חרדיים למהדרין, הרחוקים מאוד מחיים של אהבת תורה ויר"ש. איש מלבד כמה מוחים קנאים בכוח ובאגרסיביות אופיינית, כמעט אינו נוטל אחריות למגוריהם ולמעשיהם ובוודאי שלא לחינוכם הערכי והרוחני של כל אותם אלפי בחורים. האלה הן פני התורה ולומדיה.

RABBI D. HAGER 125d CLAPTON COMMON LONDON E5 9AB Tel. 020-88029318	דוד האגער בהח"צ מהר"ם זצלה"ה מוויזשניץ לונדון יצ"ו ----
--	---

ב"ה. ער"ח סיון תשפ"א לפ"ק

לכבוד אחינו בני ישראל היקרים רחמנים בני רחמנים הע"י

אנו עומדים ככלות ימי השבעה לפטירת נשמות יקרות שנפטרו ביום ל"ג בעומר באתרא קדישא מירון, אשר בימים אלו ראו האהבת ישראל של כלל ישראל, שהזדעזעו ביותר מהצרה שאינה מצויה שעשרות הורים התיישבו להתאבל על בניהם הבחורים שנפטרו פתאום, והתאמצו לנחם ולעזור לכל האבלים. מי כעמך ישראל.

אמנם בזמן זה עלינו להיזכר, שלצערנו יש היום עוד אלפי הורים שעוד מתאבלים על בניהם הבחורים המתים מיתה רוחנית על ידי נסיונות הדור האחרון, אשר גדול המחטיאו יותר מן ההורגו. ועל צער גדול בנים הזה אינם מקבלים תנחומים, כשעיניהם רואות בחורבן חיי בניהם ודורותיהם ואין בידם להושיע. וזה הצרה הגדולה ביותר בזמננו, כפי שאנו רואה במסגרת התפקיד שהוטל עלי לישב ולשמוע צרות ישראל בעיר ואם בישראל.

ולזה הזמן גרמא להתעורר להרבות פעלים להצלת נפשות אלו. והמציאות היא, שאף שהמצב איום ונורא ומתורבים הקרבנות, יש מיעוט ההשתדלות בזה, מפני היאוש, שמקבלים דברי האומרים שאי אפשר להציל בחורים הנופלים ברשת הכלים הטמאים של היצה"ר של זמננו. ולכן יש לעורר, שזה עצת השטן המשתדל לעכב מלעסוק בזה (וגם אותי עיכב כמה פעמים בטענות שונות שלא ראוי לי להיות קופץ בראש לכתוב ולעסוק בזה).

ובאמת יכולים וצריכים לפעול הרבה, וכדלהלן:

(א) מי שהוא בתחילת נטייתו מהדרך הישר, בוודאי אפשר להצילו לגמרי עם קצת השתדלות.

(ב) יש שבעצמם מתחרטים, אחר שכבר שינו צורתם וכדו', אבל צריכים איש שיעזור להם לחזור.

(ג) גם מי שנראה שכבר נפל לרשת היצר, הרבה פעמים באמת אפשר להחזירו בדרך הטבע.

(ד) גם כשאי אפשר להחזירו בדרך הטבע, רואים שהבא לטהר מסייעים אותו, כי לא ידח ממנו נידח.

(ה) במצב של זוכים להחזירו לגמרי, זה לא פוטר אותנו מלהשתדל להחזירו במקצת.

(ו) אפילו במצב שלא יחזור כלל, כדאי ההשקעה שלא יפול יותר, ושלא יגיע לדיוטא התחתונה.

(ז) תמיד יש לפעול שלא יסתובבו בחוצות בבטלה המביאה לידי שיעמום, ושלא יקלקלו אחרים.

(ח) זה דבר נחוץ כל כך, שכדאי כל ההשתדלות אפילו אם היו מצליחים רק באחד מאלף.

בענין זה ראוי לערוך חשבון הנפש מיוחד אחרי המאורע הנוראה שאירע ביום ל"ג בעומר. דהנה אחד מהטעמים לשמחת ל"ג בעומר הוא, שמקודם למדו רק המצויינים בישיבת ר"ע שמתו בימי הספירה, והיה העולם שמם, וביום זה לימד ר"ע לרשב"י ושאר תלמידיו שנשארו, להתחיל לדאוג גם בשביל פשוטי העם לקרבם לתורה, כמבואר במדרש. ולכן כשמן השמים נהפך לאבל מחולינו ביום זה, ראוי שבין שאר חשבונות הנפש נבדוק ל"כ אם ממשכים לקיים הדבר שעליו שמחים, הן במסגרת הישיבות והן מבחוץ.

כמו שמייסדים ומחזיקים היום בכל ישוב יהודי "חברה הצלה", ושאר חברות כיוצא בזה, להצלת גופים הנמצאים בסכנה, כך ראוי לייסד ולהחזיק בכל המקומות חברות ומוסדות להצלת נפשות הנמצאות בסכנה. וכמו שכתב בשלה"ק על מצות לא תעמוד על דם רעך, שאם נתחייבנו בהצלת הגוף כל שכן בהצלת הנפש. והמקיים ומרפא נפש אחת מחולי הנפש, שומר בזה על כל הסביבה, כי דרכם לילך ולהזיק ולהדביק אחרים ל"ע.

אם יתעוררו רבים לפעול בזה בנוף ובממון, להגדיל ולהרבות חברות ומוסדות ואנשים מוכשרים העוסקים בזה בהצלחה בדרכי נועם, ובפרט לשמור על אלו שעוד לא נפלו לשאלו תחתית, בוודאי יזכו בכח הרבים לסייעתא דשמיא מרובה, כמו שרואים שבכח הרבים פועלים גדולות ונצורות בדברים שונים. וגם בדעתי א"י לעשות בזה השתדלות, כמו שמצינו אצל בת פרעה ששלחה ידה, ולה' הישועה לפתוח לנו פתח כפתחו של אולם.

ואין קץ לגודל שכר המצוה של המרחם על הנפשות ומוציא יקר מזולל, כידוע ממאמרי חז"ל ומאמרי הבעש"ט ותלמידיו, וכמבואר באריכות בזה"ק פרשת תרומה, שבוה יזכו להמתקת כל הדינים ברחמים וחסדים.

הכ"ד המצפה לישועת ה' ולהרמת קרן התורה וישראל

י"ג אב תשפ"א
 דוד האגער

ד' לשונות של גאולה

לכן היו דרושות כמה לשונות של גאולה, לכל אחד ברמתו. וכאז כן היום, הגלות וקטנות המוחין משפיעה על יהודים רבים כל אחד במצבו ומדרגתו, ואורות הגאולה שנמצאים בחג הקדוש הזה בוודאי אמורות להועיל להם באופן ייחודי ומותאם. בלילה זה של הסדר על כל יהודי להראות לסובביו ולתלויים בו כל אחד במדרגתו את חסדי ה' העצומים עלינו גם בימינו אלה, ואת היתרונות האדירים של להיות יהודי חרדי בזמננו. השפת אמת מקביל בהרבה דרכים את ד' הלשונות של הגאולה לד' טיפוסי

הבנים ואנשים הנדרשים אליהם. ונשתמש בתאוריו (בשמות תרנ"ו) על מדריגות אלו, לפי נוסח התפילה 'מוציא אסירים ופודה ענווים ועוזר דלים'. אולי כפירוש על המדרגות שמנה בנועם אלימלך בדברי יתרו.

עוזר דלים

"...יש בכל גלות הרבה מדריגות ואיתא (תפלת שחרית אמת ויציב) מוציא אסירים פודה ענווים ועוזר דלים והם ג' בחינות... עוזר דלים הם השפלים שאינם מרגישים כלל הגלות ואלה צריכים ישועה גדולה והוא ראשית הגאולה כמ"ש והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים..."

כמה יהודים שמסביבנו ואף בתוכנו יש לא מעט צעירים וגם מבוגרים רח"ל ש'אינם מרגישים כלל הגלות', והולכים המה ומשתעבדים בכל ישותם לתכני העולם הזה, המרצד להם במסכים והולם בהם בקווי נייעס קניות וצרכנות מטומטמים. משתלט לאט לאט על כספם ועל תחומי התעניינותם, על לבושם ועל מראיתם, על ילדיהם ובני ביתם באופנות ובתרבויות מגושמות ומאוסות. המנוהלות על ידי אנשים מהודרים מבחוץ ומבפנים מלאים בתככים ותחבולות של אני ואפסי עוד, קידום ויחצנות שאינם שווים פרוטה. הם עוד רצים אחריהם בכל לבם ונפשם ומקבלים את כל כבודם והערכתם מהם. מיוגעים ובהולים הם בפרנסתם ועבודתם ואינם חשים כלל כמה 'נעבעך' דיג' ומסכנים הם. גם השעבוד במצריים היה - כפי שמסביר במי השילוח (ח"ב פרשת בא) **בעיקר תודעתו**. לא הקיפו את כל ארץ מצרים בחומות ובגדרי ברזל כפי שמצויר בהגדות הילדים. הם פשוט חונכו גודלו והונחלו **'בתודעה כוזבת'** שלפיה מצריים ותרבותה העשירה והרחבה, כפי שניתן להיווכח עד היום משרידיה, הם תמצית מהות העולם ותכליתו, וכפי שאפשר לראות היום במדינות דיקטטוריות וטוטיטאריות.

"...כי במצרים היה עיקר השיעבוד - כמו שכתוב במכילתא - שאין עבד יכול לברוח ממצרים, לפי שהייתה משופעת בחמדות עולם הזה. כמו שנאמר כגן ה' בארץ מצריים. והיה נוח לו להיות עבד במצרים מלהיות שר בארץ אחרת. והוציאנו ה' ממצריים שנקבל עלינו עול תורה ומצוות ואז מבין אדם שכל אלו החמדות הם הכלים ואין בהם שורש חיים כלל..." (מי השילוח ח"ב פרשת בא)

'אלה צריכים ישועה גדולה'. ישועה מאת ה'עוזר דלים' שתבונן בליבם את היופי הגשמי הפשוט ממש של השבת של יהודים חרדים. השקט מכל הצלצולים וההתראות. קורת הרוח של יהודים המהלכים להם בנחת באמצע רחובה של עיר. סעודות השבת המשפחתיות, העניין והרצון והשמחה של משפחות אלה וילדיהם. ואפי' המנוחה הפשוטה של קריאה ולימוד קל המתאפשרת רק ביום השבת. האושר האנושי העצום הגלום בחיי המשפחה החרדית, הנאמנים והמסורים זה לזה בתכלית. בכבוד וההערכה בין הדורות, של אבות ובנים. ההון החברתי האדיר בחיי החברה החרדית במוסדותיה המיוחדים הנקיים והנעלים באנשים ערכיים ואחראיים. חברה המסייעת ועוזרת ותומכת לחבריה, בצורה שאין בדומה לה. לאלה כמובן אין תועלת בדיבורים רמים ונשגבים על מדרגות והשגות בעבודת ה'. עלינו להתפלל בלילה זה ולעשות הכל שנזכה לומר להם את הדיבורים הנכונים שיתקבלו על לבם ותראה להם את האמיתות הפשוטות הטובות והערבות של יהדות חרדית אמיתית - **'למושכם בדברים ערכים לפי קטנות שכלם'**.

מוציא אסירים

"...הבינונים שהם במאסר בגלות ואינם יכולים להרחיב נקודת חיות אלקות שבהם, ועל זה נאמר מוציא אסירים.

אלו שכבר זכו לטעום מן האור של עבודת ה', של אור החסידות ותורתה, של לימוד תורה בעיון ובבקיאות, אבל נמצאים במחנק כלכלי וערכי הולך ומחריף. הקשיים הכלכליים בדיור ופרנסה של המשפחה החרדית ההולכת וגדלה, הסביבה הערכית המותקפת בעוצמה רבה על ידי הקישוריות הטכנולוגית המתרחבת ומתהדקת, מכניסות כל רע ומר לקרבם, מרבה מחלוקות קשות וקרירות לכל דבר שבקדושה. לאלה קשה מאוד למצוא זמן ומקום **'להרחיב את נקודת חיות אלוקית שבקרבם'** מצויים הם תמיד בירידות ועליות בשפלות ו'התחזקות' חוזרים ונשנים על עצמם, ללא מוצא והתקדמות ודרך העולה למעלה. הם צריכים את הישועה **המשולבת בין רוחניות וגשמיות**, הטמונה באורות החג הזה. ישועה המקילה מעליהם את העול הגשמי הכבד, וגם מביאה כלים אמיתיים של פעילות רוחנית שתגרום לביטוי רחב ומועיל של **'נקודת חיות אלוקית שבקרבם'** לא רק ברוחניותם אלא גם בגשמיותם שתיושע בעצמה על ידי כך בהרחבה גדולה ושתהיה הולכת ונעלית בקדושה מעלה מעלה. עלינו להראות להם ולהפנות את תשומת ליבם לעבודת ה' באופן של **תורה וגדולה במקום אחד** המזכרים כה רבות בספרי הצדיקים הקדושים האמרי חיים והאהבת ישראל זיע"א. וכפי שכתב באמרי חיים (ריש פ' צו)

"...ובראש החג הוא הסדר לחנך הבנים, והגדת לבנך נפלאות הבורא שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים ע"י נסים ונפלאות. על שלחן הסדר למדים תורה שבכתב ושבע"פ, הפסוקים שבתורה ודרשות חז"ל עליהם, ומתפללים להשי"ת על בנין ביהמ"ק, כן ד' אלוקינו יגיענו למועדים וכו' הרי תורה ותפלה. וגם מקדשים האכילה ומסבבים אותה מב' הצדדים בהלל. ועל זה השלחן אומרים עליו ד"ת ר"ל שהשולחן והאכילה הם עצמם דברי תורה, עולים בקדושתם ללימוד תורה שווים הם במדרגה. פסח נקרא שבת ממחרת השבת, כי בשבת זמן תורה ותפלה, פנויים הם מעבודה ועסקים, מתאספים בבתי כנסיות ומדרשות להתפלל וללמוד תורה, ומקדשים בקדושת שבת גם התרנגולים מפותמים ויינות מבשמים שיעלו להיות קדושים בקדושת שבת נחלת יעקב בלי מצרים (ככנוסח מה ידידות), לכל אל הקדושות צריכים לחנך ולהרגיל הבנים מזמן היותם קטנים להדריכם ולקשרם לדרכי אבותיהם..."

המשכת קדושה לעניינים גשמיים על ידי מצוות ה' כל אחד לפי השגתו רמתו ועולמו, מביאה סיפוק וחיזוק עצום, גם גורמים לשמחה עצומה. מצוות ד' הכוסות בהסבה כבני חורין, ה'שולחן עורך' המוצע 'לכל דכפין' בתחילת הסדר, ומנהגי ישראל בכלי כסף וזהב על שולחן הסדר, מרוממים ומשמחים ברוחניות וגם בגשמיות וכמו מבטיחים ומרמזים את ההשפעות העצומות הנמצאים בליל קדוש זה בבחי' ואחר יצאו ברכוש גדול' שפירושוהו בספרי החסידות הן ברוחניות והן בגשמיות.

פודה ענווים

ופודה ענווים הם הצדיקים שבעצמם אינם בגלות רק בעבור הכלל כמו שהיה במשה רבנו ע"ה... ועליהם נאמר פודה ענווים.

גם ההנהגה של הדור, הצדיקים והראשים, הנושאים באחריות העצומה של צרכי הציבור ההולכים ומתרבים, סובלים הם גם מכל מגרעות הדור בחי' 'אֶכֶן הִלְיֵנו הוּא נֶשָׂא וּמְכַאֲבֵינו סְבָלָם' (ישעיהו נג) זקוקים הם לחיזוק עצום באמונה בהם וביכולתם לאחד את כלל"י בשלום וברכה, ולכנסם למטרות הנעלות העומדות בפניהם. וזקוק הדור גם היום לרבותינו 'שהיו מסובין בבני ברק' יחד לספר ולשכנע באורות יציאת מצרים כל הלילה הקשה של הגלות, עד שיבואו תלמידיהם יחד (ראה שארית מנחם להגה"ק מוישווא זצלה"ה) לומר להם הגיע זמן של שחרית. שחרי'ת - כתב בעל בני יששכר - הם ראשי התיבות של כינויי ארבעת הבנים.

"...ולכן יש ד' לשונות של גאולה. ולקחתי אתכם לי לעם - זה תכלית הגאולה העליונה, שבעבור זה היה כל הגלות. ומעין זה נמצא בכל גלות. וגדולה מזו נראה שגם בכל פרט ופרט נמצא כל אלה המדריגות [וכן] שיש בכל איש ישראל איזה בחינה שהוא בן חורין בפרט אחר יציאת מצרים, יש חלק חירות בכל איש ישראל וזה החלק מסייע, והוא הכנה לגאולה. דכמו שהוא בכלל כמו כן בפרט. " (שמות תרנ"ו) "... ושאלות הללו יש בכל איש ישראל.. ועל זה צריך להיות התשובה מוכן בלב האדם.... ועל זה נותנים השבח שגאולת מצרים הייתה בכל הד' מיני גליות בכלל ובפרט שנמצא בחינות אלו בכל אחד מישראל ונקראים בנים שבאמת נגמר הבניין על ידי החקירות הללו בלב האדם כשזוכה לבוא לדרך האמת ולצאת מהכלי עולם הזה ועניניהם..." (שפ"א פסח תרל"ד)

אפשר, שכל המשך ההגדה בנוי הוא למעשה כתשובות ייחודיות - ולפי הסדר - בהתאמה לכל בן ובן. לבן החכם אנו מלמדים את הלכות הפסח, את הלכות סיפור יציאת מצרים 'יכול מראש חודש' וכו' ואת הדרשות על הפסוקים. לבן הרשע אנו מלמדים את המכות ומספרם במצרים, כאומרים - ראה מה היה שם, ואילו היית שם לא היית נגאל והיו אלו גם מנת חלקך. לבן התם אנו אומרים כפשוטו 'כמה מעלות טובות למקום עלינו' ומסבירים לו ישירות ובמילים פשוטות את יתרונות היהדות. ואילו לבן שאינו יודע לשאול, אנו פותחים ואומרים את דרשת רבן גמליאל כל שלא אמר שלושה דברים הללו כו' פסח על שום מה וכו', ומסבירים לו את מהותן של מצוות ליל הסדר. לכולם 'צריך להיות התשובה מוכן בלב האדם', למען נצליח במשימתנו.

לפי דעתו של בן

החינוך במוסדות החרדיים הוא כבכל מקום, מבוסס על לימודים והקניית ידע במקצועות רבים ושונים. אך המטרה הבלתי כתובה של כל מוסדות החינוך החרדיים היא לא רק הקניית הידע, אלא לחנך לערכים. הקניית ערכים של חיי תורה ועבודת ה', לאמונה, למידות טובות, כאשר הלימודים והידע הם רק הכלי לכך. ואכן ערכים אלה מונחלים בדורנו בהצלחה אדירה ועצומה, המרהיבה שבעתיים למול הריק והחידלון של מוסדות החינוך האחרים, הדתיים והחילוניים. אבל, למרות שהחינוך מוכווון בעיקרו ערכית, הרי מדור לדור עם 'ירידת הדורות' ברמה הערכית, והתרחבות היהדות להמוני המונים של מחנכים, הריהו הופך גם לחינוך מיומן ומקצועי המתמחה קודם כל בהנחלת ידע במקצועות תורניים ספציפיים, ובכלי חינוך הוראה ואימון

רבים וייחודיים המתחדשים ומתפתחים מדי דור. אינו דומה החינוך בביהכנ"ס אצל הרב המקומי באישיותו הנעלה והמיוחדת, שהיה רק למספר תלמידים מעילית העיר, או מספר הנערים שהתקבצו אצל 'מלמד' אחד בכפר 'בשטעטלע' הישן והטוב, למערכת החינוך האדירה המרוממת והנעלה בישיבות בסמינרים בתלמודי התורה ובבתי הספר כיום. **מערכות אדירות אלה חייבות בהכרח להתמחות בכל הדרכים של הקניית הידע לתלמידים.** למרות שהרמה הערכית אצל רב העיר או המלמד המקומי, היו בוודאי גבוהים ועמוקים בהרבה.

כל העוסקים בחינוך מכירים את השינויים הכבירים בתחום החינוך לגיל הרך שעשו ארגון כמו אחיה ודומיו אחריו, כאשר פיתחו והביאו ידע מקצועי הכרוך בתהליכי הלמידה הקליטה והזיכרון, הקריאה והכתיבה. שכללו את שיטות האבחון והניתוח של הבעיות, ודרכי מדידת הספק והשיגים, ותרגמוהו לשדה החינוך התורני. הארגון הצליח לבדל ולהפריט את החינוך הנדרש לכל קבוצת ילדים, לבדוד את הבעיות השכיחות ולהתאים דרכי טיפול ייחודיות להן, **ואלפי ילדים שהיו מועמדים לנחשלות, תסכול, ונשירה, ניצלו בעזרתם.** אין כיום שום קהילה שאינה משתמשת בשירותיהם, והידע הזה מופץ לכל הקהילות החרדיות בכל העולם. הרי בסופו של דבר גם הידע התורני העצום הזה שכל ילד בימינו נבחן בו, **משפיע עליו השפעה ערכית גדולה, בבחי' 'המאור שבה יחזירנו למוטב'.**

הרבה שמעו על תלמודי התורה בשיטת 'זכרו' החסידיים והליטאיים, בשיטה שמיסודה של הרב זילברמן זצ"ל, אך רבים אינם יודעים שבתלמודי תורה אלו, ישנן כתות שלמות של ילדים היודעים כבר עד לגיל הבר מצווה, את כל חומשי תורה וכל ששה סדרי המשניות בעל פה, הכל בעזרת ידע ותכניות ושיטות לימוד מותאמות, מבחנים וחומרי עזר, בבחי' 'ספי ליה כתורא' שנוסחו נוסחו והומשגו, והועברו כשיטה ברורה ובהירה וכתכנית פעולה עם הספקים מוגדרים, למחנכים וגם למלמדים. אמנם זו שיטה, שבהתאם לגיל הילדים, משיגה בעיקר את ידיעת החומר הרב – וישנה טענה לא הגיונית שגם לא הוכחה, שזה סותר את ההבנה והלמדנות או אפילו קצת על חשבונם – אך באותם ת"ת, התוצאות נראות בשטח. **ישנה אווירה מורגשת של התמדה, אהבת תורה לימודה ושינונה, שמחת חיים אין סופית, וילדים פקחים וידענים בכל התורה.**

השאלה הגדולה היא מדוע החינוך בישיבות אינו מבוסס גם על ידע מוגדר כראוי, שאותו יידרש מגיד השיעור להעביר. ידע שיקבע על ידי ראשי הישיבה בהתאם לסוג ורמת התלמידים שאליהם מכוונת הישיבה. ידע שהספקו ורמתו ניתנים למדידה וכימות אצל התלמידים, בדיוק כפי שנעשה בתלמודי התורה ובתי הספר לגיל הרך. **מדוע התמקצעות זו לא קורה גם בתחומים של הלימודים בגיל הבחורות והישיבות, כפי שאכן קיים בישיבה של קהלת הרב זילברמן.** מדוע התפרטות החינוך למאפיינים הייחודיים הנדרשים לכל קבוצת תלמידים ואף לכל תלמיד בודד, אינה נמצאת בישיבות. בטוחנו שלו יאומצו שיטות אלה גם בישיבות נוכל לראות בחורים רבים שעד לנישואיהם, מסיימי ש"ס, בחורים בקיאים בסוגיות המרכזיות בנשים נזיקין, בחורים מומחים בהלכות או"ח ויו"ד. **אין גם שום הסבר כיצד הורים לא דורשים בכל תלמודי התורה, את הביצועים של התתי"ם בשיטת זכרו.**

הפער העצום בין חינוך הבחורים בישיבות הנעשה רק מתוך כוונת הקניית ערכים נעלים, ולבין חינוך הבנות בסמינרים הנעשה בנוסף להקניית הערכים גם באמצעות ידע ומכוונות חינוכית לפי אמות מידה הכוללות גם ידע מיון והקבצה פרטניים על פיהם. הוא הגורם (מלבד הקשיים המובנים יותר בחינוך הבנים) שעל כל בחור בינוני בשידוכים מתמודדים עשרות בנות מעולות. הוא הגורם שבחוגים מסויימים בחור בינוני טוב מקבל סידור מלא, תוך הפלת נטל נוראי על ההורים של הבת. הוא הגורם שבחוגים מסויימים יש מאות רבות של בחורים מבוגרים חשוכי עתיד ובית, הנאלצים בגיל מבוגר לעשות שידוכים שאינם הגונים להם. הוא הגורם לבעיות עצומות בשלום בית, כאשר הבת האיכותית והמחונכת מתעתדת בתומה לקחת על עצמה גם יחד את עול הפרנסה, גידול הילדים, וניהול הבית, באחריות ובעבודה קשה, מוצאת לפניה במקרים רבים בחור מבית טוב, מוכשר ואפילו בעל שאיפות, שטרם התבגר, שאינו נוטל אחריות על חייו, וקרוב לוודאי שאינו יודע אפילו את הלכות שבת כמותה, ולפעמים לא התחיל כלל לעסוק במטרותיו בצורה ריאלית ומה הוא רוצה מחייו.

האם לא הגיע הזמן שכל ישיבה קטנה או גדולה תקיים 'אסיפת הורים'. שיהיה מישהו שיסביר לכם או ידבר אתכם על מה שצפוי - או ראוי - או על מה – שהשיג או ישיג ילדכם בישיבה. ובהיעדר מענה לכל זאת, נדרשת כאן פעולה אחראית ופרטנית של ההורים עצמם כל אחד ואחד עם ילדו ועם הצוות של המחנכים שלו. אתם ההורים המעוניינים בטובת בניכם, מדוע לא תדרשו לדעת באופן ברור מראש מאת ה'רשם' הנמרץ המנדנד לכם ללא הרף, להגדיר באופן כמותי מה הצפי של הישיבה להגיע עם ילדכם, ומה ידע בדיוק בסוף השנה. הידע מסכת בבקיאיות, הידע כמה סוגיות בעיון, הידע איזו הלכה על בורייה, האם ידע את שמות תלמידי הבעש"ט והמגיד ממעזריטש, או הגר"א ותלמידיו, וידע לצטט לפחות שלוש אמרות מכל אחד מהם. מדוע לא תגדירו איתם גם באופן ברור את הצפוי בתחומי עבודת ה'. עד כמה לא יבטל את זמנו לבטלה, כמה זמן יקדיש לתפילה, מה

הקשר שיפתח עם החסידות, הישיבה או הקהילה. גם בתחום ההתעלות האישית ועבודת המידות ניתן לדרוש מדידה ברורה של התקדמות. **האם יפתח ילדכם אחריות למעשיו בצורה בוגרת**, האם יעבור את קשיי התבגרותו בהצלחה, היש מי שיענה לשאלותיו, האם יצליח וייקלט בסביבה של חברים טובים, התהיה לו רגישות לחסד ולעשייה עם הזולת, האם יצליח לטפל בחולשות שלו אליו אתם לבטח מודעים, האם יצליח לנצל את נקודות החוזקה באישיותו באופן מוצלח ובתחומים הרחבניים. מדוע לא תשאלו את השאלות הללו, ותדרשו לדעת מי מהצוות יעשה את העבודה, או האם יש בצוות אנשי חינוך בעלי ניסיון היודעים לטפל במצוקות ילדיכם, או רק דמויות חינוכיות נעלות וערכיות שילדיכם אמורים ללמוד מהם ומאישיותם בראיה בעלמא. היש מי מהצוות שמחוייב אליכם להישגים הללו, ומי יפנה אליכם ויטפל בבעיות שנוצרות, אם בכלל.

לכל השאלות הללו אמורות להיות תשובות ברורות ומדידות. לכל תלמיד בישיבה צריך להיות תיק אישי שינוהל על ידי הצוות בו יופיעו בדיוק הנתונים על השאלות הללו, שיהיה בו מידע ברור על התקדמותו של התלמיד בהם משנה לשנה. אך ברור שבמגמת הפיצול הקיימת בתוכנו לישיבות זעירות וקטנות לכל חוג ולכל קהילה, אין משאבים כלכליים בכדי לבצע את ייחוד והתאמת החינוך לכל תלמיד וכל שכן - לפקח עליו.

את פתח לו

וכאן המקום לעורר את נושא **הנחלת יסודות היהדות בישיבות**. כאמור ההמונים המתחנכים היום בישיבות אינם זוכים לקירבה ולתשומת הלב ממנהיגי הדורו וראשי הישיבות בה זכו אבותינו מהם בשטעטעלך הקטנים באירופה. אבל הרי אנו רואים ונוכחים לדעת כי **הערכים הבסיסיים של ילדינו הופכים יותר ויותר תלויי הבנה ריאליית אמיתית וידיעות לימודיות של מחשבת היהדות**. היש הסבר מדוע אין על הישיבות לדאוג לכך, וללמד בלימוד קבוע ומשנה סדורה של חומר את הדברים הבסיסיים של היהדות. מדוע לא יידע ויבין בחור בישיבה לפחות ידע והבנה בסיסיים בחובות הלככות ושערי תשובה לרבינו יונה. בפירוש הרמב"ן על התורה, בכוזרי, בשמונה פרקים להרמב"ם. בתניא, ביושר דברי אמת, בנפש החיים. במסילת ישרים, באורחות צדיקים, בהיסטוריה של העם היהודי, ברעיונות של החסידות, המוסר, או ההשקפה ובתולדותיהם. **אף הדרך המדינית והפוליטית והמרכזית בה נוהגים רבותינו מזה שנות דור - ואף לפנייהם - ביחסם אל פוקרי העול, ראויה ללימוד**. האם עניין האמונה והדעת של מחשבת היהדות הם עניין רק ל'שיחות חיוק' ל'ווארטים על פרשת השבוע'. בתקופה בה עלונים ופרסומים של כל מיני ארגונים וקהילות שוליים. תעמולה של חוגים קנאיים וחוגים פשרניים, וגם חוגים קיצוניים והזויים בדרכיהם ה'חסידיות'. עלונים של קבוצות לאומניות ודת"ליות נמצאים בכל ביהמ"ד. בתקופה בה הקישוריות הטכנולוגית מביאה חשיפה עצומה לדעות ספקניות מחד, ולהשקפות קיצוניות והרסניות מאידך, שרק היתקלות לא מכוונת בהם, איזו שאלה כאילו תמימה, איזו טענה כאילו פשוטה, עלולה להרוס כליל את תודעתם החרדית או האנושית של ילדינו. האם עוד לא הגיע הזמן שנדאג **בעצמנו להורות את ילדינו בהשקפה הנאותה, במחשבת היהדות והתורה המוסר והחסידות, בצדקת דרכם של גדולי הדורות האחרונים, בהנהגתם המאוחדת, ונפקיר אותן לכל לבלר או נואם רהוט משולי המחנה או מקצווי העולם**. הרי אנו צריכים לעשות את הכול כדי **'שתתאמת אצלם עניין אמונתנו הקדושה'**. כמו שכתב כבר החפץ חיים לפני שנות דור לגבי חינוך הבנות.

"...ונראה דכל זה דוקא בזמנים שלפנינו כשכל אחד היה דר במקום אבותיו, וקבלת האבות היתר חזקה מאד אצל כל אחד ואחד להתנהג בדרך שדרכו אבותיו. ובמאמר הכתוב שאל אביך ויגדך. בזה היינו יכולים לומד שהבת לא תלמד תורה ושתסמוך בהנהגה על אבותיה הישרים. אבל כעת בעונותינו הרבים שקבלת האבות נתרופפה מאד מאד, וגם מצוי שהבנים לא דרים במקום אבותיהם כלל, ובפרט באותן הבנות שמרגילות עצמן ללמוד כתב ולשון העמים, בוודאי מצוה רבה ללמדן חומש וגם נביאים וכתובים ומוסרי חז"ל כגון מסכת אבות וספר מגילת המאור וכדומה כדי שתתאמת אצלן ענין אמונתנו הקדושה. דאי לאו הכי עלול שתסורנה לגמרי מדרך ה', ויעברו על כל יסודי הדת ח'ו." (לקוטי הלכות סוטה פרק שלישי)

לנוכח גידולה וחוזקה החברתי העצום של החברה החרדית בשנים האחרונות, ישנן הסתפחויות עצומות של חוגים רחבים של עדות וקהילות שונות למוסדות החינוך של הציבור החרדי. גם בעלי תשובה מרקעים שונים ומשונים. בשל תהליכי ההתקרבות בלתי מוכוונים ומותאמים, ובשל ההתגברות הנדרשת על מוצאן התרבותי הירוד והפראי, הן נדרשות להיות קהילות סוערות וקיצוניות מאוד, הנכונות רק להם, באופן שאינו מתאים כלל לחוגי הצרות החסידות המרכזיות. אבל קהילות סוערות אלה, משפיעות מאוד על הלכי הרוח של ילדינו בישיבות ובמוסדות החינוך הכלליים. **האם אנו דואגים גם באופן חיובי למזונו הרוחני של ילדינו**, לערכים שילמד, שיראה, ושיאמץ, או רק להגן על מה שלא יראה ולא ישמע. מדוע ניתן את ילדינו כחומר אנושי לכל כתות השוליים הקיצוניות ומנהיגיהן שבתוכנו, להרוס את זהותם שאותה אנחנו מנסים להנחיל להם והם אלה שימלאו

להם את החסר להם בגיבוש האישיות בהתבגרותם וילעו את דעתם בתורות כיתתיות וצרות, ונאפשר להם לבנות את עולמם ואת ערכיהם של ילדינו לפעמים עד כדי סגידה ופולחן אישיים נלוזים למנהיגים קיצוניים ש'אינם מן היישוב'.

בהקשר לכך אפשר לשייך תופעה נוספת נוראה המתרחשת בחינוך בישיבות ולאחרונה גם בחינוך לבנות, והיא, הרישום אליהן. רישום המתנהל כמו שוק חופשי תחרותי, לפי מפתח כישרונות ו'בתים טובים' בלבד. כאשר כל מוסד מעוניין למקסם ולשפר את רק את רמת תלמידיו. ללא אחריות כוללת לכל החפצים בחינוך חרדי וישיבתי. כיום כל קהילה קטנה או אפי' קבוצת ת"ח, פותחת ישיבה קטנה או גדולה, מגייסת בחורים בעזרת רשמים נמרצים, כך שהבחורים החלשים נשארים בעיקר רק בקהילות הגדולות אליהן הם משתייכים הנאלצות לקבלן או נשארים לישיבות חלשות מאוד מלכתחילה. ישיבה כזו בעלת שלוש כיתות המונה 60 בחורים או אפי' 120 בחורים מוגבלת מראש, בשל משאביה המצומצמים, ביכולתה להעניק חינוך ייחודי על פי הקבוצות, או טיפול פרטני לכל אחד מתלמידיה. זהו רצון ה' שנקים ישיבות ל'מצויינים' בלבד, שנזניה את החלשים והבינוניים ונשארים לגורלם. ומה הפלא שאלו מחפשים אח"כ מקומות אחרים שמחוץ לחברה החרדית בהם מעריכים אותם. או מנסים להציג להם שמעריכים אותם.

חינוך ייחודי

עלינו לפעול אצל גדולי ישראל להנהיג בישיבות גיוון רחב של סוגי הלימוד, גיוון חומר הלימודים והגדרה כמותית ואיכותית של ההספק הנדרש בכל תקופת זמן בכל תחום. מתן שיעורים מגוונים בכל רחבי התורה כולל מפרשי התורה וספרי החסידות והמוסר והעלאת חשיבותו של כל סוג לימוד. מתן אפשרות בחירה מושכלת של סוג וחומר הלימודים על ידי התלמידים שתיערך יחד ובהנחיית צוות הישיבה וההורים. על מנת שילמדו 'היכן שליבם חפץ' המסייע מאוד לקידום והצלחתם. פיתוח כלי מעקב וביקורת על ההספק הנצברים לכל אורך ימי התלמידים בישיבות. כך גם לקחת אחריות על הרמה הגשמית והמעשית של השהות בישיבה, ועל המסוגלות והיכולת של התלמידים להיות אחראים למעשיהם. בכל עיר חייבת להיות אחריות משותפת של כל מוסדות החינוך לקבל את כל מי שחפץ ללמוד בהם. ולפי הצורך להקים מוסדות וכיתות לימוד מיוחדים לכל הרמות של הילדים וגם לרמתם הערכית של ההורים. עלינו לעבור מחינוך אחיד, ל'חינוך ייחודי' המותאם לכל אחד מהבנים. כל עוד אין לכך פתרון מוסדי מאורגן, התפקיד הזה חוזר לידי ההורים. עליכם להחליט בעצמכם על הדרך הנאותה בה יתקדם ילדכם ולדחוף אותו בעידוד וחיזוק ללכת בדרך המתאימה לו, אף אם זו לא הדרך הפופולרית והאחידה. חינוך ייחודי - כנפשכם הוא.

טעם צאתו לחירות

במיה"ש (שם) מסביר באורך את החשיבות של להרגיש 'טעם' במצווות הפסח. שהוא מכוון לצורך להרגיש את טעם היהדות. ובזמנינו הצורך הוא לנטוע בילדינו את ההבנה ואת הרצון להזדהות עם טעמיה של היהדות החרדית, עם ההליכה אחרי הצדיקים עובדי ה' ולומדי התורה מנהיגי הדור המרכזיים. עם ההתבדלות מהחברה החילונית, ומהבלי העולם הזה הצר עלינו מכל כיוון. להרגיש את הטעם של זה - הלא היא ה"זהות החרדית המרכזית".

ויאמר השם אל משה ואהרן זאת חוקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו. מי שהוא נכרי מדברי תורה לא יבין ולא ירגיש הטעם. כי באמת טעם הפסח הוא שהאדם ירגיש את טעם צאתו לחירות וירגיש ש[זה] טוב יותר ממה שיהיה נכנע תחת השיעבוד ועול הטובות בעולם הזה.... אבל מי שהוא נכרי מדברי תורה אינו מבין טובת יציאת מצריים אף שעל הגוון יקיים גם כן מצוות הפסח לא ירגיש כמו פעם כלל. למשל מי שיש לו בן משכיל וטוב, וכששומע אביו שמהללים אותו אזי מאוד יתענג אבל איש נכרי אין לו שום תענוג מזה וזה כל בן נכר לא יאכל בו...."

בדבריו הדגמה במשל מאלף מהי זהות אמיתית שיהודי מרגיש ביהדותו. הוא מרגיש שזה שלו, כמו 'מי שיש לו בן משכיל וטוב, וכששומע אביו שמהללים אותו אזי מאוד יתענג', כמו הזדהותו של אב עם מעלות בנו. לזאת אנו צריכים לשאוף בחינוך שלנו.

רשע מה הוא אומר

האתגר הגדול הוא בהתייחסות לרשע. גם הוא מופיע בין ד' הבנים, זקוק הוא לתשובה שתניח את דעתו, ואדרכא הפרשה הראשונה העוסקת במצוות והגדת לבנך, היא הפרשה המדברת על שאלת הרשע. התמיהה הגדולה היא, מה יוצא לנו מהקתה שינוי, פעולה העלולה לדחקו ולשלחו לגמרי מהשולחן. עוד יותר צריך להבין מה אומרת על האבות עצם הופעתו של הרשע לשולחנם. שכן סיווגי הבנים האחרים הם לפי תכונות וכישרונות הניתנות משמים, לבד מן הרשע. שהרי צדקות או רשעות אינה תכונה מולדת קבועה בידי שמים, אלא הכרעה ערכית של האדם, שהרי ביצירת הוולד 'צדיק ורשע לא קאמר'. וזה עלול להיות

לגמרי באשמת אבותיו. כפי שכתב בעל אמרי חיים 'בשם גדול אחד' דברים נוראים ומרטיטים עד מאוד, כפי שיחושו היודעים בעלי לב מבין.

ובת איש כהן כי תחל לזנות את אבלי היא מחללת, **אם הוא איש כהן עובד את ד' ובתו היא פרוצה**, לא השגיח עלי', לא הדריך אותה בדרך השם, ויצאה לתרבות רעה, את אבלי היא מחללת, **אין בכהונתו ולא כלום**, א'ם ב'חקתי ת'לכו ו'את ר"ת אבו"ת, בחקת"י גימ' והגד"ת לבנ"ך על האבות מוטל להגיד לבנים ולהדריכם שכל מעשיהם אף הגשמיים יהי' כולם רק לשם שמים". (אמ"ח פר' בחוקתי עמ' קל"ה)

הדברים נוראים. **'אין בכהונתו ולא כלום'**. קובע בעל אמרי חיים זיע"א. ולא רק זאת אלא שכל **ערך כל עבודת האבות תלויה בהתנהגות בניהם ובנותיהם. אף אם הם כהנים עובדי ה'**. אם כן מדוע בכלל כללה תורה פרשה מיוחדת לבן רשע, שהוא יכול להיות גם חכם או תם או שאינו יודע לשאול, והפגם הוא אולי באבות עצמם. ומה התועלת בהקתה השיניים.

בשאלה זו דנו הרבה ממפרשי ההגדה, ובפירושיהם שפכו את כל צערם ויגונם על הרשעים המינים והאפיקורסים. כל דור והרשעים שלו ובמה שעוללו לכלל ישראל במעשיהם. אמנם הרה"ק ר"א מליזענסקי זצ"ל"ה והרבה מתלמידיו, ובפרט צדיקי בית פולין ותלמידיהם, גם צדיקי בית רוזין וויזניץ, הפכו את הדברים לגמרי, ודאגו להעמיק את ההתייחסות לרשעים ולנסות לקרבם לתורה דווקא בטוב ובנעימים על אף מעשיהם הקשים. כך גם פירשו חלקם את התשובה לבן הרשע.

רשע אותיות 'שער'

בעבודת ישראל למגיד מקאזניץ זצ"לה"ה, מפרש באופן מחודש ופלאי לגמרי, שהחכם והרשע עניין אחד הם ושאלתם ותשובתם נאמרת ביחד, ושקיומו של הבן הרשע מבטיחה גם את קיומו של הבן החכם שעל ידו דווקא מתעורר האב לתשובות ראויות לשאלות.

"ויקד העם וישתחוו פירש רש"י **על בשורת הבנים שיהיו להם**. ולכאורה לשון השאלה הוא שאלת בן רשע שאמרו לכם ולא לו ואם כן מה שמחו **בשורת בן הרשע**, טוב לו שלא נברא. אמנם כבר כתבתי באורך בהגהות לספר גבורות ה' כי הכתוב נאמר **על החכם והרשע והתשובה גם כן לשניהם עי"ש** והבן. **כי רש'ע אותיות שע'ר שהוא כמו שער ופתח שבו יראה ויוכר מעלת החכם כיתרון האור מן החושך ויש לנו עוד לבאר...** (יעו"ש באורך) ויקד העם וישתחוו על בשורת הבנים שמכיוון שהבטיח להם גם כן על המחשבות טובות אלו שיתעוררו בקרבם לדחות הרע מסתמא מוכח שיהיה להם גם כן בן חכם שיתעורר על ידו מוח האב בקדושה **לכן שמחו וישתחוו**. (עבודת ישראל פרשת בא)

והפירוש הוא שזה סדר הדברים לבנות את מחשבת היהדות השלימה בלב ישראל. דווקא על ידי הרשעים המקשים בשאלותיהם, והחכמים מיישבים אותם בתשובותיהם ובונים עולמות חדשים, והוא השער והפתח בו תוכר מעלת החכמה והחכמים כיתרון האור מן החושך. לפי זה אין הכוונה לרשע מבחי' ערכית ומעשית, שכן זה אינו בא להתמודד עם החכם ולשאול שאלות. אלא **לבן שנטייתו מתולדתו חומרית וגשמית מאוד בכל דבריו ומעשיו**, ואינו מוצא מקום חיבור לעבודת ה' של החכם, וכך הם גם שאלותיו והתרטותיו. זוהי הקהת השיניים, שפי' להקהות את ההתרסה שלו באיימו למוטט בשאלותיו את תפיסות האמונה והיהדות של הצדיקים והחכמים. אבל מסבירים לו שאדרבא בכך הוא מחזק את השגות החכמים, שכן הקב"ה מוכיח מידי דור לאן תפיסותיהם ה'מתקדמות' של הרשעים האמיתיים מובילות, ובתפיסות אלה לא היינו נגאלים כלל, ודווקא על ידי כך מיתקנים כולם גם החכמים גם הבנים הרשעים עצמם. זו הייתה **שמחתם של כלל ישראל על 'בשורת הבנים' אף הרשעים**. (על הדרך לבנות 'עולמות חדשים' דווקא על ידי קושיות העולם, יעויין בארוכה בנוע"א פ' חוקת בעניין ש'האומות מונין את ישראל')

לא תועיל רשעתו

קושיית המגיד מקאזניץ, זוהי גם קושיית הרה"ק ר"צ הכהן מלובלין זצ"לה"ה. (פסח אות ח' ד"ה ברוך המקום. יעו"ש באורך) המתרץ שם שאדרבא התשובה לבן הרשע היא שאינו יכול להוציא את עצמו מן הכלל. כי זה היה רק שייך אז לפני שנעשינו לאומה ישראלית. אבל משנגאלנו לא תועיל רשעתו לצאת מכלל ישראל.

ועל שאלת בן הרשע בא התשובה אלו הי' שם לא הי' נגאל, אבל אחר שגאל אותו השי'ת ועשה אותנו לאומה ישראלית, מעתה כיוון שגם הוא נולד מישראל ונימול לשמונה לא תועיל לו רשעתו להוציא עצמו מכלל ישראל אע"פ שעשה תועבות ואע"פ שחטא, ישראל הוא ויהי' לו תיקון גם על מעשיו. וע"ז מרמז תיבת ברוך הוא בלשון נסתר, שתיבת הוא מרמז על העתיד שנעלם משכל אנושי, שאין שום השגה בשכלנו איך יוכל הרשע לבוא לידי תיקון, אבל

השי'ת שהוא למעלה מהשגתנו הבטיחנו שלא ידח ממנו נידח... ועל עניין שאינו יודע לשאול מרמז ג"כ תיבת ברוך הוא שלזה ג"כ אין השגת שכל אנושי להשיג איזה צד קדושת ישראל בנפש בור שלגמרי שאין בו דעת לשאול ואין לו שום הרגשת קדושה, ורק מצד השי'ת שהוא למעלה מהשגת שכל אנושי הבטיחנו שגם הנפשות ההם גם מכלל ישראל יחשבו ונוכל גם בנפשם להכניס קדושה. ואת פתח לו כי יש בו ג' כ קדושת ישראל"

וכך גם אמר הרה"ק ר"מ מרימינוב זצלה"ה שהגאולה תהיה גם לרשעים. כך גם מביא השפת אמת בשם החידושי הרי"מ, ונאמר כן גם משם הרי"מ מווארקא זצלה"ה.

"... והנה שמעתי מדודי הצדיק ר' משה זצ"ל בשם רבו הקדוש רבי מנחם מענדיל זלה"ה מרומניב הרמז, אילו היית שם לא היית נגאל אמנם בגאולה העתידה כשיבא גואל צדק מלך המשיח בב' א אז גם לו יהיה הגאולה ע"כ שמעתי..." (ליקוטי תורה וש"ס מהרי"א בא ע' נ"ח ד', יעו"ש באורך)

אל לנו להתיאש ממי שלא ממש לומד בחשק, או נוטה קצת לחומריות וגשמיות, ואף לא ממי שהולך קצת יותר רחוק. עלינו לסייע לו למצוא את נקודת היהדות המתאימה לו ברמתו ומקומו. לפעמים דווקא באלה טמונה ברכה וישועה גדולה.

שמעתי מרבי אברהם'צו אורנשטיין כשהיה בן עשר שנים ובן דודו ר' יוקיל עליו השלום היה בן שמונה שנים, היה אז ר' דודיע אורטנברג (הלא הוא בעל ה'תהילה לדוד') זכרונו לברכה בראדומישל, ובמוצאי שבת ביקר אצל זקנו הרב נפתלי עליו השלום. וקבל ר' נפתלי לפני רבי דודיע שנכדיו אין להם חשק ללמוד ולהתפלל. על זה השיב לו רבי דודיע; וואס זאל איך דיר טוהן, מיין ישראל'יקל איז אויך אזוי, אבער איך גלייב, איך האב אליין גיהערט פון הייליגען רוזינער זצלה"ה, וטפכם אשר אמרתם לבו יהיה, הם יבואו וירשו את הארץ. "מה אעשה לך. שרוליק שלי הוא גם ככה, אבל אני מאמין במה ששמעתי בעצמי מהרוזינער... 'וטפכם אשר אמרתם לבו יהיה, הם יבואו וירשו את הארץ'."

להוציא יקר מזולל

בעומק יותר על ההתייחסות לרשעים כתב בנועם אלימלך - פרשת קרח (ד"ה וידבר ד' אל משה קח מאתם) ומאריך שם בעניין נשמות גבוהות שעשויות להימצא דווקא אצל הרשעים וכך הם מסתתרות מאימת הסטרא אחרא המתנגדת לירידתן לעולם הזה. הצדיקים מגלים את אותן נשמות בבחי' מציאה ומקריבין אותן בדברי חיזוק וטובה ומעלין אותם ומקריבים אותם אל הקדושה בכך.

"... ע"ד דאיתא בספרים המקובלים טעם למה יצא אברהם מתרח וכן כמה צדיקים הקדושים יצאו מאבות הטומאה ופירשו מחמת שהמקטריגים החיצונים בראותם הנשמה העליונה וגבוה אינם מניחים לה לצאת לעולם ועושים כל התחבולות לעכבה. מה עושה הקדוש ברוך הוא נותן אותה בגוף טמא ואז מניחין אותה ועל ידי זה באתה הנשמה בעולם... ונמצא היא כמו מציאה. וזהו ראה את המציאה # רוצה לומר אדם שזכה אל מציאת נשמה # ונפל עליה פירוש שפגם בה כמו ונפל עליו והכהו. ובא אחר והחזיק בה פירוש שבא צדיק והחזיק בה הנשמה והעלה אותה אל הקדושה. זה שהחזיק בה זכה בה שזכותו גדול מאד שהוציא יקר מזולל... הפירוש הוא כך כי החזיק בה שהעלה את הנשמה ועל ידי מה העלה אותה על ידי שהוכיח לאותו האדם על פניו וחזקו בדברים ערבים כאמור לו אדם חשוב ומחולל כמותך יעשה כזאת וכזאת ועל ידי זה חזר בתשובה אותו האדם נמצא זה שפעל כל זאת זכותו גדול יתר מאד על שהוציא יקר מזולל. וזהו לשון החזיק בה מלשון התחזקות בדברים טובים ונעימים ע"ד שמצינו ברכי ששאל אם יש בן לאותו צדיק ואמרו לו כל זונה כו' ע"ש... ומקשה הגמרא הלא העיקר הוא הכנעה... להשפילו ולהוכיחו בהכנעה ולא לגדלו בחשיבות # ומשני כיון דנפיל גלי דעתיה דבנפילה ניחא ליה דלקני, בד' אמות לא ניחא ליה דלקני, פירוש כיון דנפל רוצה לומר כיון שקלקל כל כך שהפיל את נשמתו לרגלים ממש, והכה בפצע וחבורה. גליא דעתיה כו' רוצה לומר נראה מדעתו דניחא ליה בהשפלתו וקלקלתו מעשה תעוועים ובלתי אפשרי לאדם כזה להחזירו ולהחזיקו על ידי הזכרת שפלותו ויום המיתה כי אדם כזה למיתה לא חייש # וזהו בד' אמות לא ניחא ליה דלקני וצריך חיזוק על ידי גדלות להחשיבו שהוא חשוב ומעולה במעלות ואין נאה לו לעשות כמעשים האלו ע'ד הנ'ל שקראו רבי..."

הרי שהדיבורים אל הרשעים צריכים להיות באופן של קירוב וחיזוק. דברי ריחוק וביזוי אין מועילין כלום. אדרבא הדברים מרחיקין אותו יותר. לפי דברים אלה אפשר שהקהת השיניים האמורה אצל הרשע, אינה הרחקה נוספת מאיתנו. אלא פירושה הוא, 'טריק' חינוכי שנועד דווקא לעורר את הנקודה היהודית החבויה בקרבם, על ידי פקפוק ביהדותו. כדוגמת מה שעשה הרב שך זצלה"ה בעבר. באירוע פומבי מסויים, שאל את החילוניים בארץ ישראל, 'כמה אתם יהודים?' אם אתם מחללים שבת ולא

שומרים על כשרות אתם אינכם יהודים, זעק. השאלה מהדהדת מאז בחללה של החילוניות בארץ הקודש, המנסים להשיב מדי דור תשובה אחרת שאמנם איננה תופסת, אבל הרבה התעוררו מכך ושבנו בתשובה שלמה. כי יהודי אמיתי השומע מישוהו שמפקק ביהדותו, יתחזק מאוד להוכיח אותה לפי דעתו, וכך יש סיכוי כי יבין יום אחד את משמעותה האמיתית של היהדות.

RABBI D. HAGER
125d CLAPTON COMMON
LONDON E5 9AB
Tel. 020-88029318

דוד האגער
בהח"צ מהר"ם זצלה"ה מוויזשניץ
לונדון יצ"ו

ב"ה. שלהי שנת תשפ"א לפ"ק

לכבוד אחינו בני ישראל היקרים תושבי לונדון הע"י

לפני כמה חודשים כתבתי מכתב בענין צער הרבים, שבמסגרת התפקיד שהוטל עלי לישב ולשמוע צרות ונחמות ישראל, באים אלי הרבה הורים המצטערים בצער גידול בניהם הבחורים, וכן באים אלי הבחורים עצמם המתקשים להתגבר על נסיונות הדור האחרון, ועיני רואות וכלות ואין בידי להושיע את כולם כראוי.

אחרי כתיבת המכתב ביקרתי בארה"ק ובארה"ב, ושמעתי מגדולי הרבנים והמחנכים הצעות ועצות שונות נגד הצרה הגדולה הזאת שהיא צרת רבים בכל העולם כולו, והצד השווה שבהם, שבזמנינו כאשר כח המשיכה של הרחוב הולך וחזק מאוד, אנו צריכים להוסיף עוד כוחות להגביר כח המשיכה בצד הקדושה לכל בחור ובכל זמן.

והנה תודה להש"ת, שבתקופה האחרונה התעוררו קהילות הקודש בארץ הקודש לעשות תיקון גדול, שמעמידים בכל קהילה אנשים מיוחדים האחראים לפעול בענין זה, במסגרת מיוחדת, תחת שם "משכנ" או "משוך נועם" וכדומה, שאינו שייך לשום פארטיי, רק לקהילות כלל ישראל, שכל קהילה מקבלת על עצמה האחריות על כל צרכי הנפש של כל בחור מהקהילה.

לפי מה שנתברר לי, פועלים במסגרת זו גדולות ונצורות, וכגון הדברים דלהלן:

- (א) מסדרים מעמדים וסדרים המושכים הלב, בזמנים שאינם בשיבה, כמו בבין הזמנים וערבי ומוצאי שבתות.
- (ב) מייסדים חבורות המתאספים עם ראש חבורה המשפיע לחזות בנועם ד' ולהעלות כל בחור לפי מדרגתו.
- (ג) מתחברים אל בחורי הקהילה בדרך ימין מקרבת לבד, ומשמשים להם כאוזן קשבת וכיועץ.
- (ד) לפי הדרכה שמקבלים מגדולי המחנכים, מבחינים מיד בבחורים המתקשים בנסינות, ועוזרים בעוד מועד.
- (ה) כשבחור מהקהילה צריך עזרה שהורים ומשגיחים לא יכולים ליתן, פונים אל האחראים, ומטפלים בזה.
- (ו) כשרואים שבחור צריך עזר מיוחד, דואגים שיהיה לו מומחה המתאים לו ולהשקפת הקהילה, ומלווים אותו.
- (ז) משתדלים בכל הכוחות, ביחד עם ההורים והישיבות, ששום בחור לא יישאר בלי מסגרת.
- (ח) דואגים גם שבביל אלו שיצאו מהמסגרת, להשתדל להחזירם, ושלא יסתובבו בבטלה, וכדו'.

בענין זה ראוי להזכיר, שבשנים קדמוניות בגאליציע ובשאר מקומות של חסידים, למדו הבחורים בשטיבלעך ולא במסגרת ישיבות, אבל לפני כמה ועשרים שנה כשהתגברו הנסיונות והתחילו להתפשט כתות שונות שמשכו אליהם את הבחורים, החליטו זקה"ק בעל אהבת ישראל מוויזניץ ז"ע ועוד גדולי הדור, שמוכרחים לייסד מסגרת של ישיבות בקהילות החסידים, וכך זכו להציל אלפי נפשות. וכמו כן חידשו לייסד בתי חינוך לבנות. ועל דרך זה ממשיכים בזמנינו כשכח המשיכה של הרחוב וחברים רעים נתרבה עוד יותר, שמוסיפים בהדרגת גדולי ישראל עוד מסגרת למסגרת.

על כן מה טוב ומה נעים שגם קהילות הקודש בחוץ לארץ ילכו בדרך זה, שבכל קהילה יהיה לכל הפחות איש אחד הממונה במיוחד לפעול בענינים אלו לטובת בחורי הקהילה.

ולכן אחרי הרבה השתדלות ואסיפות שעשו לאחרונה בעירינו לבוא לעזרת בחורי ישראל, מתחילים כעת להוציא מן הכח אל הפועל הצעד הראשון, בהקמת וועד עסקנים שיעזרו לכל מי שרוצה לייסד מסגרת כזאת בקהילתו, שבעזרת השי"ת יצא מזה פירות טובות לטובת כלל ישראל.

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שכל העוסקים והמסייעים לזה בגוף או בממון יזכו לרוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם, ויקויים בהם "המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו", שזה בגימטריא "שנה טובה ומתוקה" (עה"ת), וזה גם בגימטריא (עהת"כ) "כתיבה וחתמה טובה" (עהאר"ת), שבזכות זיכוי הרבים יזכו לכתיבה וחתמה טובה לשנה טובה ומתוקה ולשנת גאולה וישועה בתוך כלל ישראל.

הכ"ד המצפה לישועת ה' ולהרמת קרן התורה וישראל

3/3 האגער
בהח"צ מהר"ם זצלה"ה

ההופכי הצור אגם מים

גישה אמיתית ופנימית יותר לרשע וחטא, מופיעה בספר מי השילוח – (פרשת ויגש) בעניין של שלושת העצות למי שתקפו יצה"ר. המוזכרים במס' ברכות. יקרא קר"ש יעסוק בתורה ויזכיר לו יום המיתה. הגישה צריכה להיות כי אפשר למצוא את אותם דברים שיש בטומאה גם בקדושה.

"... שיעסוק בתורה כי ד"ת הם עצה לאדם להנצל מחמדה, אף בעידנא דיצה"ר דלית מאן דמדכיר ליצ"ט, ע"ז ברא הקב"ה תורה תבלין כי באמת האדם המשוקע בחשק ואי אפשר לו להנצל ממנו, אז אין לו עצה שיזכור כי הוא דבר אסור, כי אין כח בהאיסור כ"כ להפריש את האדם מרע בעידנא דיצה"ר, אך אז העצה היעוצה לאדם שיזכור, כי יוכל למלא זה הטובה עצמה בד' ת' ורק שיהא בקדושה, וכמו שנתבאר ע"פ הים ראה וינוס, כמ"ש שם כי ראה שהש"י יכול להפוך את הצור לאגם מים וחלמיש למעינו מים, ומהצורך לכתוב להיפך, כי ראה גבורות הש"י כי יכול להחריב וליבש את הים. אך כי ים מרמז על תאוה ובעת שהתאוה מתגברת, אין עצה כנגדה רק להראות כי נמצא כזאת בקדושה ואז תפסק, וזהו העצה יעסוק בתורה..."

לפי זאת אפשר שתשובת בעל אמרי חיים זיע"א לתופעת הרשע היא הפסקה הקטנה בסופו של אותו קטע נורא. "...א'ם ב'חקתי ת'לכו ו'את ר'ת אבו'ת, ב'חקתי" י'גימ' והגד'ת לבנ'ך' על האבות מוטל להגיד לבנים ולהדריכם שכל מעשיהם אף הגשמיים יהי' כולם רק לשם שמים." סוג הגדה והדרכה כזו הכוללת בקדושה את כל שיעור הקומה הגשמי והרוחני יחדיו, עשויה להיכנס לאזניו אף של הרשע להעלותו ולרוממו.

עלינו ועל בנינו

בסוף פסקת אמת ויציב שבתפלת השחר אנו אומרים משפט רב משמעות. 'ודבריו חיים וקיימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים, על אבותינו ועלינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך'. יש להבין כיצד אנו יכולים להעיד על אבותינו או לומר בשמם שהדברים נאמנים. ואם על האבות עוד אפשר לומר שאנו מספרים את העבר שהיה כך, מה נאמר 'על בנינו ועל דורותינו', מה אנחנו יכולים לדעת מה בנינו יעשו ומה יאמן עליהם, ועוד 'על כל דורות זרע ישראל עבדיך'. אתמהה.

אלא שקיומה של האמונה אצל עצמינו באופן נאות ונאמן, הוא כאשר אנו מצליחים להעביר את מה שקיבלנו מאבותינו לילדינו. שכן 'כל דורות זרע ישראל עבדיך' הם קומה אחת שלמה, המחזיקה את מלכות ה' בעולם כעם נצחי המיועד לכך. ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים. עם אינו יכול להיות בעל דור אחד או שתיים בלבד. לכן ככל שאנו עצמנו מחזיקים את האמונה באופן של 'אמת ויציב... וטוב ויפה, ונחמד ונעים... ומתוקן ומקובל וכו', דהיינו לכל אחד מאיתנו ברמתו ועניינו, כן היא אות לאיתנות אמונת אבותינו, וסימן להמשכיותה אצל בנינו. כפי שהובטחנו ביציאת מצרים.

אפשר שבעייתו של הבן הרשע איננה בשאלותיו, החמורות ככל שתהיינה. אלא תחושתו כי הוא אינו חלק מהכלל, אינו חוליה בשרשרת הדורות, היא ה'כפירה בעיקר', והיא הצרה הגדולה. ומדוע מתפתחות תחושות של יציאה מן הכלל. לרוב בגלל שהאמונה של אבותיו וקהילתו, או דרך לימודם, או אורח חייהם, אינם בבחי' טוב ויפה, מתוקן ומקובל, אינם מותאמים אליו לתכונות הגשמיות שלו, ולכן אינם 'מדברות' אליו. יתרו שבא להתגייר קלט את האופי המיוחד של גאולת מצריים, מלבד עצם היציאה לחירות ושאר תכניה, הריהי 'טובה מתחלקת לכמה מעלות אנשים'. שכן אות לאמת אמתית היא ולכן תחזיק לנצח. האמונה היהודית מטיבה ומאשרת את כל סוגי היהודים, וזאת עלינו להמחיש לילדינו ולכל 'דורות זרע ישראל עבדיך', באופן ייחודי לכל אחד, באמצעות ד' השאלות, ד' הלשונות של הגאולה, וד' התשובות המפורטות בהגדה.

בדורות האחרונים, זאת כוחה של דרך החסידות וצדיקיה שראו עצמם אחראים במעשיהם ובתפילותיהם לכל סוגי היהודים ולכל שיעור קומתם, ולכל הצטרפויותיהם. בכך היא היא שהצליחה להעביר מיליונים מבניה את מוראות ההשכלה, את מלחמות העולם והכפירה שבאה בעקבותיהם, את התנועות הכפרניות שהתנחלו בישראל, באמונה שלמה בהקב"ה ובתורה ומצוותיה. ממנה למדו וראו כל שבטי ישראל, ועדיין כוחה הולך ומתחזק עד ביאת ינון במהרה בימינו אמן.

מצויים אצלנו גם היום כל סוגי הבנים, ובתקופה האחרונה, סוג אחד מהם מתרכה ומעורר דאגה עצומה בלב צדיקי האמת שבדור. רבים מדי עוסקים בהקתה שיניהם, והם מרגישים את עצמם ח"ו לא בתוך הכלל, ומכאן עד לכפירה בעיקר הדרך קצרה ח"ו. 'וצריך חיזוק על ידי גדלות, להחשיבו שהוא חשוב ומעולה במעלות ואין נאה לו לעשות כמעשים האלו' כדברי בעל נועם אלימלך זצלה"ה. זוהי אכן המטרה המרכזית של הפעילות הברוכה של ארגוני הקירוב הפנימיים כמשכני ואחרים. הלוואי ובסגולת החג הקדוש ומצוות והגדת לבנך, חפץ ה' בידם יצליח. אכ"ר.

